

VÝVOJ, SMĚŘOVÁNÍ A TRENDY KATALOGIZACE ZA POSLEDNÍ ČTYŘI ROKY: OD FRBR AŽ PO REVIZI AACR2R V ROCE 2002

Barbora Drobíková
Knihovna ETF UK, Praha
ÚISK FF UK, Praha

Katalogizace jakožto jedna ze základních činností knihovny prošla v posledním desetiletí významnými změnami. Tyto změny byly ovlivněny hlavně nástupem automatizace (70.-80. léta 20. století), nástupem nových informačních zdrojů, hlavně digitálních, popř. elektronických, ale také nejrůznějšími úspornými opatřeními (sdílená katalogizace), či nutností zefektivnění vyhledávání v knihovních katalozích. Cílem mého článku je popsat vývoj katalogizačních pravidel (zejména AACR2R) za poslední čtyři roky na základě studií, které tento vývoj podminily a staly se významnými mezníky v dějinách katalogizace vůbec. Zaměřím se zejména na studii Funkční požadavky na bibliografické záznamy (**Functional Requirements for Bibliographic Records**) a terminologii z ní vyplývající, studii Logická struktura AACR (**Logical structure of the Anglo-American Cataloguing Rules**) od Toma Delseyho a hlavně na její doporučení, na problém mnohonásobných charakteristik a mnohonásobných verzí, obecného označení druhu dokumentu (dále jen OODD), seriálovosti atd. Není možné na těchto stránkách vše popsat do podrobnosti, ráda bych tento vývoj nastínila a pro hlubší porozumění jednotlivým problémům doporučuji obrátit se k pramenům. Každá ze studií, které jsem výše jmenovala, by si zasloužila vlastní analýzu. Terminologii, kterou používám, jsem s nikým nekonultovala, používám vlastní překlad, je tedy možné, že se od jiných autorů/autorek budu lišit. Pokud považuji svůj překlad za vágní, či termíny jsou v českém prostředí dosud neznámé, uvádím pro jistotu do kulatých závorek za tímto termínem anglický originál.

FRBR : Functional Requirements for Bibliographic Records – Funkční požadavky na bibliografické záznamy (dále jen FRBR)

Vzhledem k celému textu je nutné alespoň ve stručnosti popsat studii FRBR, ze které vše další vyplývá. Pro lepší porozumění a podrobnější výklad je dobré konzultovat originál, popř. připravované české překlady a didaktické adaptace*. Vše o FRBR cituji z originálu [lit. č. 15], volně překládám. Případné další citace vyznačuji přímo v textu.

Rychle se měnící prostředí v 70. a 80. letech 20. století, hlavně rozvoj automatizovaných systémů, růst národních i mezinárodních databází, které obsahují záznamy sdílené tisíci knihovnami, vedly v roce 1990 k uspořádání tzv. Stockholmského semináře o bibliografických záznamech (**Stockholm Seminar on Bibliographic Records**). Seminář organizovaly IFLA Universal Bibliographic Control and International MARC (UBCIM) Programme a IFLA Division of

Bibliographic Control. Účastníci se zabývali ekonomickou realitou knihoven a potřebami snížit náklady na katalogizaci. Stejně tak si však uvědomovali význam růstu uživatelských potřeb týkajících se různých druhů dokumentů a nutnost efektivního uspokojování těchto potřeb. Došli k závěru, že rostoucí tlak na vytvoření tzv. *minimálního záznamu* vyžaduje důkladný průzkum vztahů mezi jednotlivými bibliografickými údaji v záznamu a uživatelskými potřebami a že životnost sdílené katalogizace, jak na národní, tak na mezinárodní úrovni, vyžaduje smluvený standard pro *základní úroveň popisu* (*core level record*).

Výsledkem semináře bylo devět usnesení. Jedno z nich volalo po studii, která by definovala funkční požadavky na bibliografické záznamy. Touto studií je právě předkládaná **FRBR: Functional Requirements for Bibliographic Records**, publikovaná roku 1998.

Jejím záměrem je načrtnout v jasně definovaných termínech funkce bibliografického záznamu se zřetelem k různým druhům dokumentů, k různému využití a různým uživatelským potřebám. Studie by měla pokrýt všechny funkce bibliografických záznamů v jejich nejširším smyslu, tj. záznam, který neobsahuje pouze popisné údaje, ale zejména selekční údaje (jmenné, názvové, předmětné apod.), další organizační údaje (klasifikační apod.) a anotace. Cílem studie je vytvořit rámec, který by poskytl jasné, přesně stanovené a všeobecně přijatelné podmínky pro to, o čem má bibliografický záznam informovat a jaké uživatelské dotazy má zodpovědět. **Dalším záměrem studie je doporučit základní úroveň funkcionality a základní údaje pro bibliografické záznamy vytvářené národními agenturami za účelem snížení nákladů na katalogizaci tím, že se budou vytvářet záznamy „méně než na nejvyšší úrovni popisu“, ale přesto budou vyhovovat základním uživatelským potřebám.**

Studie vytváří rámec, který identifikuje a jasně definuje entity, o něž se zajímají uživatelé bibliografických záznamů, atributy každé entity a typy vazeb, které se vytvářejí mezi entitami. Záměrem je vytvořit koncepční model, který slouží jako základ pro vztah specifických atributů a vazeb (reflektovaných v záznamu jako oddělené údaje) k různým uživatelským zájmům.

Studie používá techniku analýzy entit, uplatňovanou při vývoji koncepčních modelů pro relační databázové systémy. Analýza začíná izolací entit, které jsou klíčovým objektem zájmu uživatelů bibliografických záznamů. Studie pak identifikuje charakteristiky či atributy asociované s každou entitou a vazby mezi entitami, které jsou nejdůležitější pro formulaci vyhledávacího dotazu, pro interpretaci odpovědi na vyhledávání a pro navigaci univerzem entit popisovaných v bibliografických záznamech.

Pro účely studie jsou funkční požadavky pro bibliografické záznamy definovány ve vztahu k následujícím uživatelským zájmům podle základních způsobů využití dat:

- **najít entitu**, která koresponduje s vyhledávacími kritérii stanovenými uživatelem
- **identifikovat entitu** (potvrdit, že popsaná entita koresponduje s nalezenou entitou, nebo rozlišit mezi dvěma a více entitami s podobnými charakteristikami)

- **vybrat entitu**, která odpovídá uživatelským potřebám (tj. vybrat entitu, která koresponduje s uživatelským požadavkem, s respektem k obsahu, fyzickému formátu, nebo odmítnout entitu pro nevhodnost)
- **získat přístup k popsané entitě** (tj. získat entitu koupí, výpůjčkou apod., nebo získat přístup k entitě elektronicky online připojením ke vzdálenému počítači)

Entity

Entity jsou rozděleny do tří skupin:

1. skupina zahrnuje produkty intelektuálního nebo uměleckého snažení, které se vyskytují v bibliografickém záznamu: *dílo*, *exprese* (popř. vyjádření), *manifestace* (popř. zhmotnění), *jednotka* (*work*, *expression*, *manifestation*, *item*).

Do 2. skupiny patří entity zodpovědné za intelektuální nebo umělecký obsah, výrobu a distribuci nebo dozor nad takovými produkty: *osoba* nebo *corporace* (*person*, *corporate body*).

3. skupina obsahuje doplňkovou sadu entit, které slouží jako předmět intelektuálního nebo uměleckého snažení: *pojem*, *objekt*, *místo* a *událost* (*concept*, *object*, *place*, *event*).

Entity v první skupině reprezentují rozdílné aspekty uživatelských zájmů o výsledky (produkty) intelektuálního nebo uměleckého snažení. Entity definované jako *dílo* (intelektuální nebo umělecký výtvar) a *exprese* (intelektuální nebo umělecká realizace díla) reflektují intelektuální nebo umělecký obsah. Entity definované jako *manifestace* (publikování, fyzické ztělesnění exprese nebo díla) a *jednotka* (jednotlivý exemplář manifestace) na druhou stranu reflektují fyzickou formu.

Entity 1. skupiny jsou pro porozumění celého textu významné, proto si je na následujících řádcích podrobněji popíšeme.

Dílo

Dílo je výrazný intelektuální nebo umělecký výtvar. Je to abstraktní entita. Dílo rozpoznáváme díky individuálním realizacím či expresím díla, ale dílo samotné existuje pouze v častosti obsahu v rámci různých expresí díla. Protože pojem díla je abstraktní, je těžké definovat přesně hranice této entity. Koncept díla a demarkační linie mezi jedním dílem a dalším dílem se může lišit od jedné kultury ke druhé. Následně i bibliografické konvence vytvářené různými kulturami a národními skupinami se mohou lišit v tom, kde leží hranice mezi různými díly. Pro účely studie jsou jako různé exprese téhož díla považovány variantní texty zahrnující revize dřívějšího textu (tj. variantní texty nejsou považovány za různá díla). Stejně tak zkrácená vydání existujícího textu, či doplnění partů či obsazení k hudební skladbě jsou považována za různé exprese téhož díla. Překlady, hudební transkripce a aranžmá, dabované či titulkované verze filmu jsou taktéž jednoduše považovány za různé exprese téhož díla.

Naopak, pokud modifikace díla zahrnuje významný stupeň nezávislé intelektuální či umělecké činnosti, pak je toto dílo považováno za nové. Parafraze, přepisy, adaptace pro děti, parodie, hudební variace na téma a volné transkripce

hudebních děl jsou též považovány za díla nová. Stejně tak adaptace děl z jedné literární formy do druhé (tj. dramati-zace) jsou považovány za reprezentanty nových děl. Abstrakta, výběry, sumáře jsou též považovány za díla nová. Tento koncept odpovídá praxi AACR2R.

Expresa

Vzhledem k dřívějším zejména empirickým studiím je entita exprese použita v modelu vůbec poprvé. Pochopit hranice a význam této entity v rámci celého modelu je velmi obtížné. Pro další vývoj katalogizační teorie je však velmi důležitá.

Expresa je intelektuální nebo umělecká realizace díla ve formě alfa-numerické, hudební či choreografické notace, zvuku, obrazu, objektu, pohybu apod., či kombinace takových forem. Expresa je specifická intelektuální nebo umělecká forma díla pokaždé, když je dílo „realizováno“. Expresa zahrnuje např. specifická slova, věty, paragrafy apod., které jsou výsledkem realizace díla ve formě textu, či jednotlivých not, frází apod. vyplývajících z realizace hudebního díla. **Hranice této entity jsou definovány ovšem tak, že vylučují fyzickou formu**, jako je typ písma, vzhled stránky, které nejsou součástí umělecké nebo intelektuální realizace díla jako takového. Forma exprese je základní charakteristikou exprese. Jakákoliv změna formy (např. z alfa-numerické notace do mluveného slova) znamená novou expresi. Podobně, změny v intelektuální konvenci či nástrojích, které jsou použity k vyjádření díla (tj. překlad z jednoho jazyka do druhého), znamenají vytvoření nové exprese. Přesně řečeno, jakákoliv změna v intelektuálním nebo uměleckém obsahu vytváří změnu v expresi. Tudiž, je-li text revidován či modifikován, výsledná expresa je považována za expresi novou, bez ohledu na to, jaké modifikace to byly.

Když přemýšlíme, co by mělo toto všechno znamenat v terminologii katalogizačních pravidel, je dobré se nejdříve podívat, jak jsou atributy exprese reflektovány v konvenčních katalogizačních pravidlech. Všeobecně, katalogizační záznamy mají tendenci reflektovat pouze zřejmější rozdíly mezi expresemi (tj. rozdíly mezi textovou formou díla a stejným dílem vyjádřeným jako mluvené slovo). Nejčastěji jsou rozdíly tohoto druhu vyjádřeny na prominentní pozici v katalogizačním záznamu jako obecné označení druhu dokumentu. V jiných případech jsou rozdíly jako např. forma exprese zaznamenány pouze v poznámkách. Některé atributy exprese jako např. jazyk exprese jsou reflektovány v doplňcích k unifikovanému názvu, kde se stanou součástí organizačních prvků (selekčních prvků). Důležitá je expresa jakožto entita v rámci modelu také proto, že zdůrazňuje nejen atributy exprese, ale hlavně vazby mezi expresí a osobami zodpovědnými za expresi [lit. č. 27].

Manifestace

Manifestace je fyzické ztělesnění exprese díla. Entita definovaná jako manifestace zahrnuje širokou škálu nosičů, včetně rukopisů, knih, periodik, map, plakátů, zvukových záznamů, filmů, videonahrávek, CD-ROM, multimedií apod. Manifestace jako entita reprezentuje všechny fyzické objekty, které nesou stejné charakteristiky vzhledem k intelektuálnímu obsahu a fyzické formě. Hranice mezi manifestacemi

vznikají na základě jak intelektuálního obsahu, tak fyzické formy. Když proces výroby zapříčiní změnu fyzické formy, výsledný produkt je považován za novou manifestaci. Změny ve fyzické formě zahrnují změny ovlivňující zobrazení (tj. změny v typu písma, vzhledu stránky), změny nosiče (tj. z papíru na mikrofilm), a změny v obalu (např. kazety, jakožto obalu pro pásku). Tam, kde výrobní proces zahrnuje vydavatele, producenta, distributora aj. a vyskytnou se změny týkající se vydání, marketingu apod. (tj. změna ve vydavate-li), by měl být výsledný produkt považován za novou manifestaci. Stejně tak tam, kde výrobní proces zapříčiní modifikace, dodatky, výmazy apod., které ovlivní intelektuální nebo umělecký obsah, je výsledný produkt považován za novou manifestaci ztělesňující novou expresi díla.

Jednotka

Jednotka je jednotlivý exemplář manifestace. Jednotka je konkrétní entita. V mnoha případech je to jednotlivý fyzický objekt. V termínech intelektuálního obsahu a fyzické formy je jednotka jako exemplář manifestace totéž jako manifestace sama. Ovšem variace mohou nastat od jedné jednotky ke druhé (např. poškození špatným zacházením, svázání provedené knihovnou apod.).

Příklad:

dílo:	Playback od Ronalda Haymana
exprese:	autorův text editovaný pro vydání
manifestace:	knihy vydaná roku 1973 u Davise-Poyntera
jednotka:	exemplář podepsaný autorem

Základní (primární) vztahy vznikající mezi těmito entitami

Dílo je realizováno jednou nebo více *expresemi*. Exprese je realizací jednoho *díla*. *Expresa* je vydána v jedné nebo více *manifestacích*. Stejně tak *manifestace* je vydáním jedné nebo více *expresí*. *Manifestace* se vyskytuje v jedné nebo více *jednotkách*. Avšak *jednotka* je exemplářem pouze jedné *manifestace*.

Entity ve druhé skupině reprezentují entity zodpovědné za intelektuální nebo umělecký obsah, výrobu a distribuci nebo dozor nad entitami z první skupiny, zahrnují *osobu* a *korporaci*. Mezi entitami první a druhé skupiny vznikají následující vztahy:

Dílo je vytvořeno jednou nebo více *osobami* a/nebo jednou nebo více *korporacemi*. Naopak, *osoba* nebo *korporace* vytvoří jedno nebo více *děl*. *Expresa* je realizována jednou nebo více *osobami* nebo *korporacemi*, *osoba* nebo *korporace* realizují jednu nebo více *expresí*. *Manifestace* je vyrobena jednou nebo více *osobami* nebo *korporacemi*. *Osoba* nebo *korporace* vyrobí jednu nebo více *manifestací*. *Jednotku* vlastní jedna nebo více *osob* nebo *korporací*, *osoba* nebo *korporace* vlastní jednu nebo více *jednotek*.

Entity ve třetí skupině reprezentují doplňkovou sadu entit, která slouží jako předmět *díla*. Skupina zahrnuje *pojmem* (abstraktní představa nebo idea), *objekt* (materiální věc), *událost* (akce nebo příhoda) a *místo* (lokace). Mezi entitami ve třetí skupině a entitou *dílo* v první skupině vznikají předmětné

vztahy. *Dílo* může mít jako svůj předmět jeden nebo více *pojmu*, *objektů*, *událostí* a *míst*. Naopak, *pojmem*, *objekt*, *událost* a *místo* jsou předmětem jednoho nebo více *děl*. Vztahy mohou také vzniknout mezi *dílem* a entitami z první a druhé skupiny. *Dílo* může mít jako svůj předmět jedno nebo více *děl*, *expresí*, *manifestací*, *jednotek*, *osob* a/nebo *korporací*.

Atributy

Každá z entit definovaná v modelu je asociována s řadou charakteristik nebo atributů (vlastností). Atributy entit slouží jako prostředky, kterými uživatelé formulují dotazy a interpretují odezvy, když hledají informace o jednotlivých entitách. Atributy lze rozdělit na dvě širší kategorie:

- **atributy, které jsou v entitách obsaženy**
- **atributy, které jsou entitám přiděleny z vnějšku**

První kategorie neobsahuje jen fyzické charakteristiky (např. nosič a rozsah objektu), ale také rysy, které lze charakterizovat jako „etiketní“ informace (např. údaje objevující se na titulním listě, deskách nebo obalu). Druhá kategorie zahrnuje informace k entitě doplněné (např. číslo tematického katalogu pro hudební skladbu) a kontextové informace (např. politický kontext, v němž dílo vzniklo). Atributy obsažené v entitě lze obvykle zjistit průzkumem entity samotné; ty, které jsou přiděleny z vnějšku, často vyžadují odkaz na externí zdroj.

Určitá entita bude obvykle vykazovat pouze jednu hodnotu pro každý atribut (např. hodnota „plastová“ pro materiál, z něhož je vyroben nosič). Ovšem, v některých případech může mít určitá entita mnohonásobné hodnoty pro určitý atribut (např. kniha může obsahovat více než jeden údaj označující „název manifestace“). Jsou také případy, kdy se hodnota pro každý atribut určité entity může měnit v čase (např. „rozměr nosiče“ pro seriál se změní vždy, když je vydán nový ročník). Hodnota atributu (obzvláště přiděleného atributu) určité entity je náchylná k variacím, které závisí na použitém zdroji. Atributy definované pro každou z entit v modelu nemusí být nutně vykázány u všech případů určitého typu entity. Atributy definované ve studii byly odvozeny logickou analýzou dat, která jsou běžně reflektována bibliografickým záznamem.

Vazby

V nakladatelské sféře, v knihovnictví i u samotných autorů se často setkáme s velmi různou terminologií, vyjadřující určité vztahy mezi entitami: vydání, verze, „založeno na ...“, „přeloženo z ...“. Proto studie FRBR používá pokud možno jednotně určité termíny, definuje si entity a jejich atributy, aby mohla co možná nejpřesněji určit i vazby mezi těmito entitami. Terminologie použitá v této studii nemusí často však korespondovat s termíny dříve používanými. Termín *dílo* bylo dříve definováno jako intelektuální nebo umělecký obsah bibliografické entity; *dílo* má dvě vlastnosti: ideový obsah a sémantický obsah a existuje „abstraktně“. Tato studie definuje dílo jako „jednoznačný (distinct) intelektuální nebo umělecký výtvar“, ale nedefinuje jeho vlastnosti. Definice implicitně zahrnuje, že *dílo* obsahuje pouze ideový obsah, pro vlastnost sémantického obsahu se zde objevuje nový ter-

mín *expres* - intelektuální nebo umělecká realizace díla ve formě alfa-numerické, hudební nebo choreografické notace, zvuku, obrazu, objektu, pohybu nebo jejich kombinací. *Expres* ještě vylučuje fyzickou formu. Proto může leckoho zaskočit např. „typ partitury“ jakožto atribut *expres*. Přesto se mi jeví zde vytvořený model jako jeden z nejlepších.

V kontextu modelu slouží vazby jako prostředek pro zobrazení spojení mezi entitami, navigují uživatele univerzem bibliografických katalogů, databází. Uživatel bude formulovat dotaz použitím jednoho nebo více atributů entity, kterou vlastně hledá, a skrze atribut také zamýšlenou entitu nalezne. Vztahy reflektované v bibliografickém záznamu poskytují dodatečné informace, které uživateli slouží k pochopení vazeb mezi nalezenými entitami a jinými příbuznými entitami.

Úrovně vazeb

Studie rozlišuje dvě úrovně bibliografických vazeb mezi entitami:

- vyšší úroveň (high level) nebo také obecná úroveň (generalized level)
- nižší úroveň

O vazbách na vyšší úrovni jsme hovořili již výše. Jsou to primární vazby vznikající mezi dílem, *expres*, manifestací a jednotkou a entitami druhé a třetí skupiny.

Vazby na nižší úrovni

Tato úroveň vazeb funguje mezi specifickými případy entit. Primárním cílem studie FRBR je ukázat, jak vazby fungují v kontextu čtyř primárních entit v modelu (dílo, *expres*, manifestace a jednotka). Odráží se zde kategorie bibliografických vazeb, které popisují jiné empirické výzkumy [lit. č. 28], ovšem studie používá specifičtější podtřídy - např. *successor* (sekvenční vazby), *supplement* (doprovodné vazby), *adaptace* (derivátní vazby).

Uživatelské zájmy

Studie ohodnotila důležitost atributů a bibliografických vazeb pro jednotlivé uživatelské zájmy (najít, identifikovat, vybrat a získat entitu).

Pro uživatelský zájem najít dílo, *expres*, manifestaci a jednotku nejlépe ohodnotila (*highest value*) atributy a vazby, které splňují jedno nebo více následujících kritérií:

- 1. atribut a priori slouží k identifikaci entity (např. identifikátor manifestace, identifikátor jednotky)
- 2. atribut nebo vazba jsou použity jako primární vyhledávací termín pro vytyčení entity (např. název manifestace, vazba mezi dílem a osobou nebo korporací principiálně odpovědnými za dílo)

Střední hodnota (*moderate value*) byla přiřazena k atributům a vazbám spadajícím do jedné nebo více z následujících kategorií:

- 1. atribut nebo vazba slouží k poskytnutí užitečných prostředků k členění v rámci očekávaného dlouhého souboru entit, které odpovídají na uživatelský primární dotaz (např. údaj o obsazení u hudebních děl s názvy s typovým označením)

- 2. atribut nebo vazba jsou obvykle použity jako sekundární vyhledávací termín, aby zmírnily odezvu na vyhledávání podle primárního termínu, který vykazuje příliš rozsáhlý výsledný soubor entit (např. jazyk *expres*)
- 3. atribut nebo vazba slouží k nasměrování uživatele od nalezené entity k jiné, úzce příbuzné (např. vazba mezi dodatkem a dílem, které doplňuje)

Nízká hodnota (*low value*) byla přiřazena atributům a vazbám, které by za omezených okolností mohly být použity k rozčlenění rozsáhlejšího souboru zobrazených výsledků nebo omezit vyhledávání.

Takto byly uděleny hodnoty atributům a vazbám i pro další uživatelské zájmy. Z těchto výsledků pak studijní skupina vytvořila doporučení týkající se základních údajů, které musejí být obsaženy v záznamech vytvářených národními bibliografickými agenturami.

Doporučení pro národní bibliografie

Studie doporučuje, že na základní úrovni by záznamy národních bibliografických agentur měly pomoci uživatelům alespoň v následujícím:

- Nalézt všechny manifestace ztělesňující:
  - díla, za něž jsou odpovědní dané osoby nebo korporace
  - různé *expres* daného díla
  - díla na dané téma
  - díla v daných edicích
- Najít konkrétní manifestaci:
  - když jsou jména osob(y) nebo korporace/ci odpovědných za dílo ztělesněné manifestací známa
  - když je znám název manifestace
  - když je znám identifikátor manifestace
- Identifikovat dílo
- Identifikovat *expresi* díla
- Identifikovat manifestaci
- Vybrat dílo
- Vybrat *expresi*
- Vybrat manifestaci
- Získat manifestaci

Je nutné podotknout, že tato doporučení jsou vytvořena pro národní bibliografie, jejichž záznamy většinou nereflakují data týkající se jednotky, proto nejsou definovány uživatelské potřeby týkající se jednotky.

Dopad studie FRBR na další vývoj katalogizace ve světě

Ve velké stručnosti jsme si představili studii FRBR. Velmi důležitý je dopad této studie na další vývoj katalogizace ve světě. Lze říci, že se stala stejně významným mezníkem ve vývoji katalogizace, jakým byly např. **Pařížské principy** v roce 1961 a otřásla samotným pojetím katalogizace, alespoň jak jej známe z anglo-amerického světa, zejména díky orientaci na dílo a jeho *expresi*, čili na obsah dokumentu a ne na fyzický nosič. Zavádí čtyřúrovňový popis, na který budou muset reagovat především automatizované systémy jak v modulu zpracování, tak i modulech vyhledávání, popř. ko-

munikativní formáty. Velmi podrobně popisují přínosy FRBR členové Stálé komise pro revizi italských katalogizačních pravidel (**RICIA Standing Commission for the revision of the Italian cataloguing rules**) [Lit. č. 27] (volný překlad):

- „poskytuje vazby zodpovědných entit přesně s patřičnou entitou, ať už je to dílo, exprese nebo manifestace (pro každou ze zodpovědných entit příslušný název)
- obsah jednotek je nejdříve analyzován z hlediska textu, rozlišeny jsou úplné či samostatné a oddělitelné části, aniž by byl činěn rozdíl mezi primárním a doplňujícím (tj. úvody, dodatky, komentáře, poznámky, ilustrace apod.); vše je analyzováno stejným způsobem v termínech dílo, exprese, manifestace
- důsledkem toho se pak rozlišují odpovědnosti ke specifickým komponentám, a to napříč: odpovědnost k dílu, k expresi skrze editory, překladatele, umělce apod.
- přesnější přisuzování odpovědností pro každou entitu první skupiny (dílo, exprese atd.) znamená zmenšující se důležitost rozdílu mezi primárními a sekundárními odpovědnostmi a odklon pozornosti od přisuzování primární odpovědnosti publikace k individualizaci jejich částí
- v modelu FRBR vyžaduje absolutní prioritu unifikovaný název díla, jakožto klíčový element celé struktury.

Výhody modelu:

- FRBR vyžaduje, aby byla každá entita individuálně identifikována a aby byla propojena s jinou entitou stejného či jiného typu na specifické úrovni
- na teoretické, normativní a vědecké úrovni nabízí logický a konzistentní rámec všeobecného využití
- na pragmatické úrovni umožňuje vývoj uživatelsky příjemných nástrojů vyhledávání a usnadňuje uspokojivější výsledky vyhledávání za stejnou dobu

Nevýhody:

- Nevýhody modelu se zatím jeví v případě jednobuněčné bibliografické rodiny (kde dílo existuje jenom v jedné verzi a je publikováno pouze jednou a nemá ani „rodičovská“ díla ani „sourozenecká“ díla). I pro takovou publikaci bychom měli vytvářet víceúrovňový popis (pro manifestaci, expresi, dílo, pro překladatele, autora) s příslušnými vazbami. V takovém případě by model při vyhledávání nepřinesl vyšší výkonnost a funkčnost“ (viz obr. č. 1).

Hned po svém publikování vyvolala FRBR pozitivní mezinárodní ohlas. Již v listopadu roku 1998 byl schválen jí navržený základní záznam pro národní bibliografii **BLNBR** (*basic level national bibliographic record*) na Mezinárodní konferenci o národních bibliografických službách (**International Conference on National Bibliographic Services** (ICNBS)) v Kodani [lit. č. 16].

FRBR byla prozkoumána i Evropskou skupinou pro automatizaci knihoven (**ELAG**) na jejím workshopu roku 1998 v Haagu [lit. č. 3]. V roce 2000 se na semináři FRBR vyjádřila zástupkyně této skupiny k užítku FRBR takto:

„FRBR poskytuje větší jasnost a přesnost ve vyhledávání a porozumění vazeb díky abstrakci bibliografických údajů, zatímco za stejnou dobu zajistí větší flexibilitu zobrazení. Struktura modelu usnadňuje jeho údržbu a díky přesným pravidlům může být dosaženo přesného zpracování. Čtyřúrovňový bibliografický záznam je shodný s výsledky analýzy digitálních zdrojů, umožňuje je integrovat mezi tradiční materiály.

Pro uživatele bude zlepšena vyhledávací funkčnost. Individuální nosiče (tj. papírové dokumenty či video) mohou být seskupeny pod individuální dílo. Při vyhledávání se bude možné pohybovat mezi různými objekty, např. zobrazením pouze děl nebo expresí, a následně vyhledat další entity. Díky tomuto rámci může být zajištěna integrace mezi různými médii i světy, které jsou od sebe nyní odděleny. Např. sloučení knihovních, muzejních a archivních katalogů nabídne uživatelům větší kapacity informací.

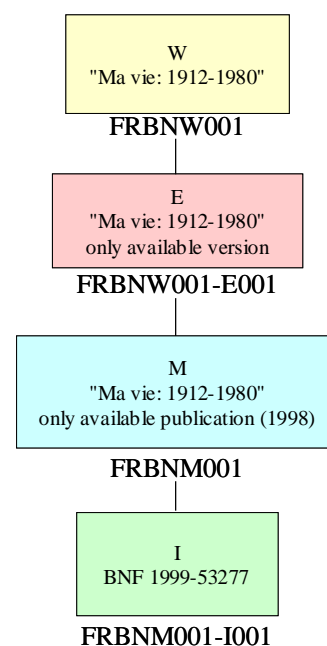
Co se týče katalogizátorů a knihovníků všeobecně, přesné přiřazení atributů k různým entitám zlepši výměnu bibliografických záznamů a sdílenou katalogizaci: výměna záznamů na individuálních úrovních bude snazší než výměna kompletního záznamu ve formátu typu MARC. Záznamy pro jednotlivé entity budou menší a mapování z jednoho formátu na druhý bude snazší“ [lit. č. 26].

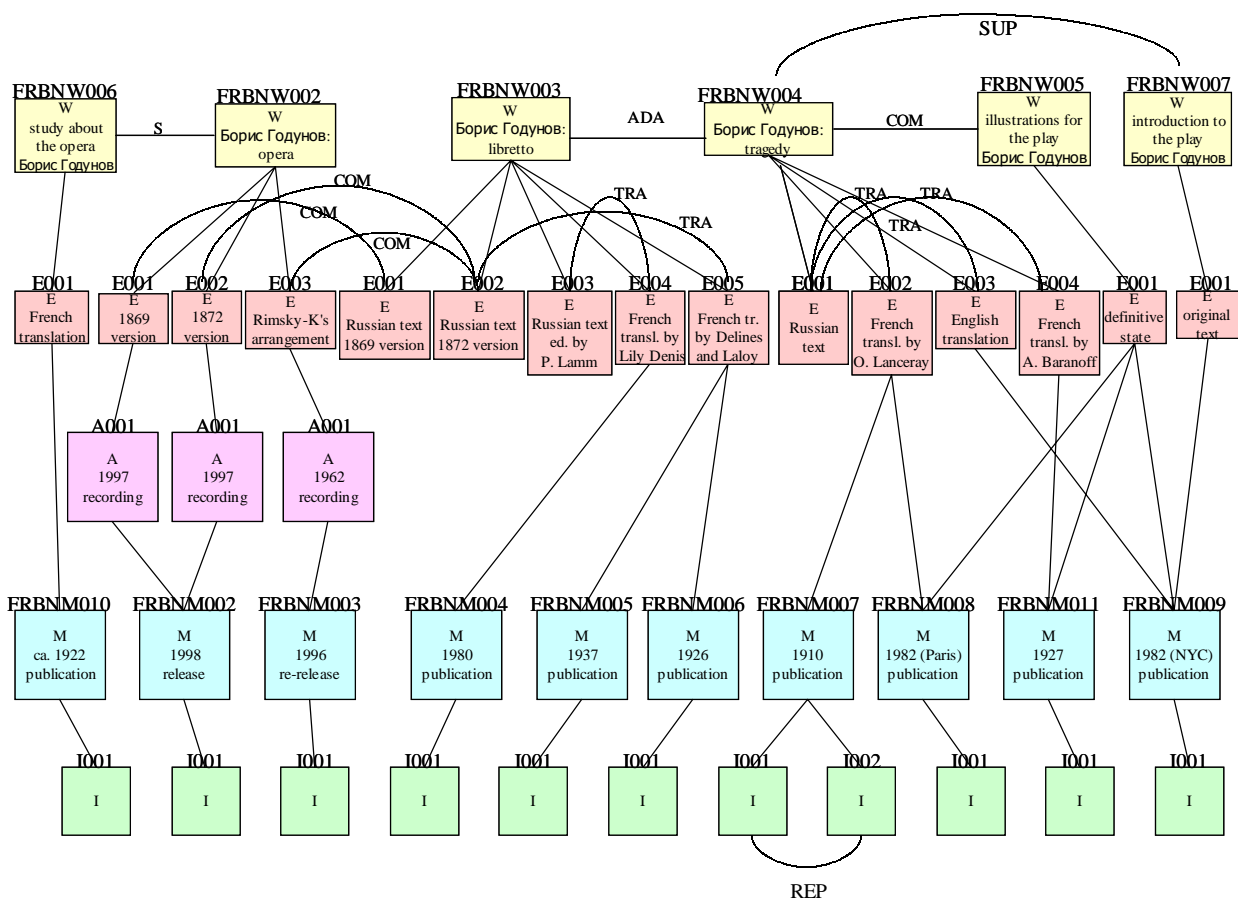
Na konferenci ELAG v Praze 2001 [lit. č. 23] představil **Patrick le Boeuf** již projekt, který má za cíl vyvinout experimentální databázi s použitím modelu FRBR pro tvorbu záznamů. Cílem je vytvořit nové záznamy bez jakékoliv vazby na formáty MARC, experimentální databáze bude navržena od prvopočátku v XML. Pro zajímavost si z jeho prezentace dovoluji přejmout obrázky navrhuující strukturu záznamů podle FRBR.

Na obrázku č. 1 vidíme příklad „jednobuněčné“ rodiny. Nevýhody struktury FRBR pro zpracování takového záznamu jsme zmiňovali již výše. Le Boeuf si uvědomuje, že je nutné šetřit katalogizátorův čas i nervy a nenutit jej opisovat tatáž data několikrát.

Obr. č. 1
The story of my life

Legenda:
w = dílo
e = exprese
m = manifestace
i = jednotka

Obr. č. 2 Boris Godunov

Legenda: vazby mezi díly a expresemi vyjádřené na obrázku:

S – důsledek ADA – adaptace COM – doplňek SUP – supplement TRA – překlad REP – reprodukce

Tato bibliografická rodina zahrnuje poněkud komplexní bibliografické vazby mezi různými druhy dokumentů (textem, hudebninou, zvukovým záznamem, grafikou ...) a směšuje několik abeced. Zdůrazňuje velikou složitost, kterou FRBR nechala nevyřešenou, a to, jak máme naložit s výtvoři, které považujeme za druhořadé (předmluva, ilustrace ...), ve srovnání s tím, co nazýváme „hlavní záhlaví“, ale které samy o sobě určitě existují a nejsou v dokumentu o nic méně důležité, zvláště v kontextu *integrujících heterogenních zdrojů*. Také vidíme, že hlavně u hudebních děl jakoby nestačí čtyři úrovně popisu navržené FRBR. Je zde ještě další úroveň označená písmenem „A“, která má (pravděpodobně) vyjadřovat provedení hudebního díla.

Patrick Le Boeuf připomíná, že FRBR velmi výrazně zasáhne do vývoje online dostupných katalogů (OPAC) a svůj příspěvek uzavírá výzvou: [ke svým dalším experimentům] „Potřebujeme představivost, dobrovolníky, fondy.“

Projekty, které díky FRBR vznikají

Po mapování bibliografického záznamu je logickým krokem **využití E-R modelu** (entity-relationship) k **analýze autoritních záznamů**. V rámci IFLA byla vytvořena Pracovní skupina pro funkční požadavky a číslování autoritních záznamů **FRANAR**, která se tímto mj. bude nadále zabývat [lit. č. 17].

Model FRBR je natolik všeobecně platný a nezávislý na pravidlech, že i jednotliví **tvůrci ať už národních či mezinárodních pravidel se rozhodli použít jej k analýze vlastních pravidel**, popř. využít doporučení FRBR ke zjištění slabín a revizi pravidel. Učinili to např. **Italové pro svá katalogizační pravidla RICA** (Regole italiane di catalogazione per autori) [lit. č. 27], **Rusové** [lit. č. 29], kterým návrh FRBR pro národní bibliografie nestačí a požadují úplnější popis, a v neposlední řadě byl **Tom Delsey** pověřen udělat **podrobnou analýzu funkčnosti AACR** [lit. č. 9] viz dále.

Další možnou oblastí pro analýzy jsou formáty MARC. Funkční **analýza formátu MARC 21** (bibliografický záznam a záznam pro holdings) a jeho **srovnání se čtyřúrovňovou strukturou záznamu podle FRBR** byly zveřejněny v lednu 2002 [lit. č. 8].

Po analýzách katalogizačních pravidel a formátů by mělo dojít k použití modelu pro zlepšení designu databází. V současnosti je již možné využít nové technologie v plně širší ke zlepšení způsobu zpracování informací od jejich vytvoření až po vyhledávání v online prostředí [lit. č. 3]. Nedávno se ohlásil systém VIRTUA, který již nějakým způsobem FRBR do své struktury implementoval [lit. č. 12].

Věřím, že model FRBR bude nadále hojně využíván k dalším projektům a že se s ním seznámí co nejširší knihovnická veřejnost.

Pro hlubší studium této problematiky a bližší seznámení s novými projekty doporučuji kromě dokumentů uvedených v bibliografii také příspěvky přednesené na významných konferencích, pořádaných v letošním roce Mezinárodní federací knihovnických asociací a institucí (IFLA) a Evropskou skupinou pro automatizaci knihoven (ELAG).**

Logical structure of the Anglo-American Cataloguing Rules – Logická struktura Anglo-amerických katalogizačních pravidel

Vzhledem k tomu, že ve své každodenní praxi používáme pravidla AACR, je nutné, abychom se blíže zabývali právě jimi, a to ve vztahu k výše popisované FRBR. Vše o studii **Logická struktura AACR** čerpám z anglického originálu [lit. č. 9].

Tom Delsey a jeho tým byl pověřen Spojenou řídicí komisí pro revizi AACR (**Joint Steering Committee for Revision of AACR** - dále JSC) a závěry Mezinárodní konference o principech a budoucím vývoji AACR (**International Conference on the Principles and Future Development of AACR**) použít **E-R model k vyvinutí formalizovaného schématu, který by reflektoval vnitřní logiku AACR**. Schéma má sloužit jako nástroj k přezkoumání principů, kterým pravidla podléhají a načrtnout budoucí vývoj. Měla by zdůraznit nekonsistenci v aplikaci základních principů, poskytnout jasně definovaný rámec, který by byl použit k vývoji a rozšiřování pravidel. Pravidla by měla reflektovat nová média, nové formy publikování, nové způsoby rozšiřování informací a přístupů k nim.

Studie **Logická struktura Anglo-amerických katalogizačních pravidel** spatřila světlo světa také již v roce 1998. Je rozdělena do dvou částí, stejně jako samotná pravidla AACR2R. Obě části detailně analyzují popisné a selekční údaje, které byly mapovány buď k atributům určité entity, nebo k vazbám mezi určitými entitami. Protože má studie sloužit jako schéma zrcadlící vnitřní logiku pravidel, model reflektuje pouze to, co je vytvářeno díky pravidlům přesně tak, jak jsou formulována, a pouze to, co je zaznamenáno v bibliografickém záznamu jako výsledku použití těchto pravidel. Jiné entity, jiné atributy, jiné vazby, které by mohly být vyvozeny analýzou fenoménu vně pravidel, nejsou v modelu reflektovány. Lze říci, že tato studie je velmi odvážným krokem, co se týče analýzy pravidel, protože má skutečně ukázat slabá místa či nedokonalosti AACR, ale je zároveň nezbytným krokem, protože její doporučení musejí vést zákonitě k revizi současných pravidel, která by měla být moderním prostředkem k identifikačnímu popisu všech druhů dokumentů.

Terminologie

Terminologie použitá k identifikaci entit, jejich atributů a vazeb je převzata ze samotných AACR. Kde nemohly být definice převzaty přímo z pravidel, tam autoři sáhli k takovým zdrojům, jako jsou ALA glossary of library and information science, FRBR či technické slovníky. V některých případech byly definice vyvinuty přímo pro potřeby studie.

Atributy

Atributy asociované s každou entitou byly definovány na logické úrovni jako vlastnosti entit. Např. „název“ je definován jako atribut entity „dokument“ takovým způsobem, že zahrnuje všechny názvy, jimiž by mohl být dokument identifikován. Každý logický atribut je pak spojen se specifickými bibliografickými údaji, které připadají v úvahu. Např. „název“ jako logický atribut je spojen s bibliografickými údaji, jako jsou řádný název, souběžný název, variantní název apod.

Entity, vazby

Entity definované v modelu reprezentují klíčové prostředky, procesy, objekty a koncepty, s nimiž pravidla operují; jsou to vlastně klíčové body pro mapování logiky pravidel. Podobně vazby definované v modelu reprezentují klíčové asociace mezi entitami.

Zajímavé na modelu je, že rozděluje entity na dvě skupiny: na bibliografické entity a entity reálného světa. Model samotný je pak prezentován sérií E-R diagramů, které jsou komentovány.

Bibliografické entity vytvářejí strukturu pravidel (abstraktní koncepty, které jsou klíčové pro strukturu pravidel). Jsou to kategorie, do nichž katalogizátoři „umísťují“ entity reálného světa, které jsou popsány v bibliografickém záznamu. V první části rozlišujeme následující bibliografické entity: jednotka, edice, subedice, druh dokumentu, bibliografická úroveň a hlavní pramen popisu. Ve druhé části to jsou: záhlaví, bibliografická identita, dílo, unifikovaný název, odkaz, záznam a popis.

Entity reálného světa jsou entity, které jsou popisovány v bibliografickém záznamu (prostředky, procesy, objekty). Zde se dostáváme na velmi tenký led s knihovnickou terminologií. Často používáme v češtině jeden výraz pro několik anglických termínů. Delsey vyjmenovává následující entity reálného světa (pouze příklady): dokument, část dokumentu, obsah, fyzický nosič, obal (container), osoba, korporace, vlastnictví (ownership), infixace (infixion; formování intelektuálního nebo uměleckého obsahu; termín objevený M. Heaneym v Oxfordském slovníku angličtiny, ani Američané jej téměř neuvžívají [lit. č. 10]), vybavení, release (akt vyrábění kopií dokumentu), copy (jednotlivý exemplář dokumentu), impression (všechny exempláře „vydání“ (edition) dokumentu vyrobeného ve stejnou dobu), issue (exempláře vydání, které vytvářejí odlišnou skupinu a které lze odlišit od jiných exemplářů vydání díky malým, ale dobře definovatelným variacím), vydání (zahrnuje všechny exempláře vyrobené z v podstatě stejného vzoru a vydané stejnou entitou).

Výsledky studie

Studie Logická struktura poskytla jasně definovaný rámec pro přezkoumání principů a předpokladů podléhajících vnitřní logice pravidel. Jedním z jejích největších přínosů je načrtnutí klíčových problémů a doporučení jejich řešení.

První část, problémy a jejich řešení:

1) *Je koncept „druhu dokumentu“ životaschopným základem pro přizpůsobení se pravidel novým formám digitálních dokumentů?*

Delsey se svým týmem se ve studii dotkl problému pravidla 0.24 AACR2R a problému druhu dokumentu. Podle pravidla 0.24 se katalogizátor rozhoduje, který druh dokumentu bude právě popisovat. Co má však dělat, drží-li v ruce CD-ROM s digitalizovaným rukopisem, digitalizovanou mapou nebo chce-li popsat vzdálený zdroj přístupný přes internet? Podle určení druhu dokumentu používá předepsané prameny popisu a především kapitoly AACR určené pro jednotlivé druhy dokumentů. Podíváme-li se pak pozorně na seznam obecných označení druhu dokumentu, zjistíme, že každé z označení reprezentuje jinou charakteristiku dokumentu (lze-li to takto říci). Některá z označení jsou formami fyzického nosiče (zvukový dokument), jiné jsou vlastně expresemi díla (hudebnina), jiné vyjadřují samotný obsah dokumentu (kartografický dokument).

Doporučení: Použít vyvinutý model pro možnou restrukuralizaci části I pravidel za účelem snazší integrace pravidel pro nové formy vyjádření a nová média. Jednou z možností by mohlo být použití oblastí údajů ISBD(G) jako primárního organizačního prvku pro část I.

2) *Omezuje „fyzickost“ přítomná v konceptu dokumentu logický vývoj pravidel k přizpůsobení se katalogizaci elektronických zdrojů?*

Termín dokument není ve slovníku AACR definován. Je ovšem ústřední, protože je používán k definici jednotky. Pravidla předpokládají, že dokument (jakožto jednotka v ruce) má fyzickou dimenzi. Pravidlo 0.24 nám přikazuje, že fyzická forma jednotky v ruce je rozhodující pro její popis. Navíc, klíčové koncepty jako „vícesvazková monografie“, „seriál“ a „edice“ jsou vždy definovány ve vztahu k fyzicky samostatným částem dokumentu. Otázkou tedy je, zda koncept podléhající entitě dokument může zahrnout také entity, jako jsou síťové elektronické zdroje, které nemají fyzickou dimenzi.

Doporučení: Použít vyvinutý model jako základ pro přezkoumání použitelnosti pravidel k přizpůsobení se dokumentům, které nemají fyzický nosič. Tento problém by měl být konzultován s experty v oblasti architektury elektronických dokumentů.

3) *Je rozdělování univerza entit do dvou kategorií – publikované a nepublikované – adekvátní pro popis digitálních objektů rozšiřovaných online?*

Obsahem části I jsou speciální pravidla pro nepublikované dokumenty. Pravidla, která nejsou takto definována, jsou použitelná pro publikované dokumenty a pokud není řečeno jinak, předpokládá se jejich použití i pro dokumenty nepublikované.

Doporučení: Použít vyvinutý model jako styčný rámec pro přezkoumání problémů vznikajících v síťovém prostředí – s respektem k pojmu „publikovaný dokument“ – konzultacemi s experty v oblasti elektronických dokumentů.

4) *Může být pojem „seriálovosti“ rozšířen i na elektronické formy „publikací“ nebo na dokumenty „určené k pokračování po neomezenou dobu“?*

Pravidla pracují se dvěma bibliografickými úrovněmi – monografií a seriálem. Ve slovníku AACR jsou tři definovaná kritéria pro seriál: publikace musí vycházet v následných částech; části musejí nést číselné či chronologické označení; publikace musí pokračovat neurčitě dlouho. Co však dělat především s elektronickými dokumenty, které jsou neustále obnovovány, či s vydáními na volných listech, která jsou také neustále doplňována?

Doporučení: Pokračovat v přezkoumání „seriálovosti“, které bylo již iniciováno na Konferenci o principech a budoucím vývoji AACR, s použitím vyvinutého rámce jako prostředku analýzy tohoto problému.

5) *Jaké jsou důsledky použití logiky pravidel pro dokumenty, jejichž intelektuální nebo umělecký obsah není permanentně fixován na nějakém nosiči?*

U konvenčních médií je umělecký nebo intelektuální obsah fixován a obsah je považován za neměnný. Pravidla v části I považují tuto vazbu za danou. Aby byla zajištěna jednotnost popisu, je nutné respektovat prameny popisu, kritéria, která určují přednost pramene pro výběr informací. Implicitně v sobě pravidla zahrnují předpoklad, že informace prezentované v prameni popisu se nemění od jedné jednotky ke druhé. Jákýkoliv rozdíl znamená, že každá jednotka reprezentuje jinou manifestaci.

Doporučení: Revidovat konvence a pravidla pro změnu atributů popisované jednotky, zjistit jejich použitelnost pro změny atributů digitálních objektů a rozšířit paletu variant.

Druhá část, problémy a jejich řešení:

Problémovými oblastmi, které vytyčila druhá část studie, jsou:

• *funkce katalogu*

V pravidlech se neobjevuje jasná formulace, která by se týkala funkcí katalogu. Předmluva k vydání AACR z roku 1978 však udává, že pravidla byla vyvinuta s ohledem na „Pařížské principy“ z roku 1961. Zjištění šíře, v jaké katalogy vytvářené podle pravidel AACR plní funkce definované zmíněnými principy, vyžaduje jako první krok analýzu, jak jsou interpretovány termíny „autor“, „dílo“ a „vydání“ v kontextu pravidel.

• *koncept autorství*

Termín „autorství“ je používán v AACR pouze s odkazem na díla „personálního autorství“. Termín „personální autor“ je pak definován v pravidle 21.1A1 jako „osoba odpovědná za výtvar intelektuálního nebo uměleckého obsahu díla“. Obecná pravidla pro díla personálních autorů rozlišují mezi díly jednoho autora, díly se sdíleným autorstvím a díly se smíšeným autorstvím. Budeme-li vycházet z této definice, pak osoby odpovědné za provedení díla či editování dokumentů vyjadřávají z konceptu „autorství“. Problémy se objevují při uplatnění kritéria „tři a dost“, při čerpání intelektuální odpovědnosti z předepsaných pramenů popisu. Pravidla striktně omezují uvádění překladatelů, ilustrátorů, jiných než ryze autorových rolí, např. interpretů u zvukových záznamů.

- **koncept díla**

Úvod k části II AACR uvádí, že pravidla jsou určena pro díla a ne pro fyzické manifestace děl. Termín dílo však není nikde v pravidlech definován. Autoři převzali definici díla z ALA glossary . . . : dílo je „specifický souhrn zaznamenaných informací ve formě slov, čísel, zvuků, obrazů nebo jiných symbolů, odlišných od hmoty, na níž jsou zaznamenány“. Tato definice se v zásadě neliší od definice „obsahu“, která je používána v pravidlech: „intelektuální nebo umělecký obsah v jednotce“. Rozdílu mezi obsahem a dílem je však nutné rozumět z důvodu vytváření záhlaví a z důvodu formulace unifikovaných názvů. Základním předpokladem je to, že hlavní záhlaví dohromady s unifikovaným názvem nebo řádným názvem popisované jednotky slouží jako standardní forma citace díla. Tento předpoklad vyplývá z bodů AACR2R 0.5, 1.7A4 a 21.30G1. Dalším předpokladem je, že dvě jednotky se stejným hlavním záhlavím (primární intelektuální odpovědností) a unifikovaným názvem nebo se stejným hlavním záhlavím a řádným názvem jsou zhmotněním stejného díla, a následně, dvě jednotky nejsou zhmotněním stejného díla, pokud nemají stejné hlavní záhlaví (primární intelektuální odpovědnost) a unifikovaný název nebo stejné hlavní záhlaví a řádný název. Vlastní název jednotky v bibliografickém záznamu je řádným názvem, pokud v bibliografickém záznamu chybí unifikovaný název. Tehdy lze předpokládat, že obsah jednotky je vlastně dílo samotné a řádný název jednotky je tedy z praktických důvodů názvem díla. Unifikovaný název se doplňuje do bibliografického záznamu tehdy, pokud se vlastní název popisované jednotky odlišuje od názvu, který byl použit pro identifikaci stejného díla v dříve publikované jednotce. Podobně je tomu u překladů, hudebních aranžmá apod. Každá z těchto jednotek je považována za zhmotnění (manifestaci) stejného díla (sic! povšimněme si terminologie, kterou používá tato studie oproti studii FRBR, jsou zde mírně odlišnosti). Na druhé straně, pokud se obsah popisované jednotky zdá být spíše revizí či aktualizací obsahu v dříve publikované jednotce, pravidlo 25.2B přikazuje unifikovaný název nedoplňovat, což signalizuje, že tento revidovaný nebo aktualizovaný obsah je považován za „nové dílo“. Změna v obsahu by měla být doprovázena změnou v autorství či změnou názvu. Do bibliografického záznamu by se mělo doplnit vedlejší záhlaví typu jméno – název 1. vydání.

Jak současná praxe podle pravidel AACR2R rozlišuje dílo od „nového díla“?

- Za dvě vydání (manifestace) stejného díla (tzn. vydání mají jiné bibliografické záznamy a stejné hlavní záhlaví) považujeme tato vydání i tehdy pokud mají:
  - různé názvy
  - různé edice
  - různé údaje o odpovědnosti, jako jsou variace v autorově jméně či změny v dalších původcích (např. překladatel, editor)
  - různé údaje o vydání (spojené i se změnami v textu, např. různé stránkování)
  - u speciálních druhů dokumentů různý aktuální rozsah (např. durata)
  - chybějící či přítomné ilustrace

- Následující změny ještě neznamenají vytvoření „nového díla“:

- překlad
- přidání ilustrací
- revize textu tím autorem, který je autorem originálu
- přidání komentáře nebo bibliograficko-kritického materiálu, pokud hlavní pramen popisu prezentuje popisnou jednotku jako vydání originálního díla
- reprodukce uměleckého díla
- aranžmá, transkripce hudebního díla
- choreografie k již existujícímu dílu, jako např. balet
- přidání instrumentálního obsazení nebo dalších partů k hudebnímu dílu
- nahrání hudebního díla na zvukový nosič

- Následující změny jsou naopak dostatečné k tomu, aby zapříčinily vznik „nového díla“ (tzn. dílo má jiné hlavní záhlaví):

- přepsání textu do jiné formy, např. dramatizace románu
- zfilmování hry
- adaptace uměleckého díla na jiné médium (rytina malby)
- změna názvu díla, které je popisováno pod názvem (jak u monografií, tak u seriálů)
- revize textu, která je doprovázena změnou v autorství či změnou názvu
- přidání komentáře či bibliograficko-kritického materiálu, pokud hlavní pramen popisu katalogizované jednotky prezentuje tuto jednotku jako komentář
- volný přepis hudebního díla
- opření se o hudební dílo, tzv. variace na téma
- zhudebnění již existujícího textu [lit. č. 32]

- **koncept vydání**

Problém vydání souvisí jednak s problémem, kdy lze dílo považovat za dílo nové a kdy určíme, že je dílo upravené, jednak s problémem, jak určíme, že manifestace reprezentovaná jednotkou se liší od manifestace jiné. Míchají se nám tu tedy dohromady obsah dokumentu a jeho manifestace. Toto lze pozorovat i u formulace unifikovaného názvu. Řekli bychom, že individuální unifikovaný název slouží k pojmenování díla. V některých případech však pravidla doporučují jako další rozlišující údaj doplnit ke vstupnímu prvku unifikovaného názvu, např. datum vydání (faksimilní vydání Bible).

- **citační forma pro dílo**

Tento problém souvisí s formulováním hlavního záhlaví (především personálního) a formulací unifikovaného názvu. Tyto dva prvky vytvářejí citaci díla. Citaci díla vytváří také hlavní záhlaví a řádný název, pokud unifikovaný název není vytvořen; často to není potřeba. Katalogizátoři se orientují podle vlastního katalogu a tedy vlastního fondu. Dostanou-li se však bibliografické záznamy do katalogů jiných či dokonce souborných, nastává velká nejednotnost v tom, jak jsou jednotlivá díla vlastně citována. Velká nejednotnost je také v tom, jak vytvářet vedlejší záhlaví typu jméno-název a kdy v tomto záhlaví za „název“ doplnit název unifikovaný. Nekonzistence vznikají již na úrovni jednotlivých katalogů.

- **organizace pravidel pro volbu záhlaví**

Je evidentní, že pravidla pro tvorbu záhlaví jsou velmi složitá. Volba selekčních údajů často souvisí s druhem do-

kumentu. Lze se ptát, zda rozlišování mezi sdílenou a smíšenou odpovědností je z pravidel jasné. Zda díla vytvořená spoluprací nebo výměnou mezi dvěma a více osobami mohou spadat do jedné nebo druhé kategorie, závisející na tom, zda osoby přispívají stejným druhem intelektuální nebo umělecké činnosti, nebo představují různé role. Máme dostatečné poněti o tom, co tvoří různou intelektuální nebo uměleckou roli, abychom byli schopni správně kategorizovat, i když nám chybějí pravidla? Můžeme se také ptát, zda mají být pravidla rozšířena tak, aby zahrnovala i další formy smíšených děl. Lze pravidla pro díla, která kombinují hudbu a text či malířství a text, také použít pro díla, která kombinují hudbu, malířství a text? Vážná je též diskuse okolo restrukturalizace kapitoly 21, zejména důležitosti primárních kategorií pro díla se sdílenou odpovědností a díla se smíšenou odpovědností. Možná by bylo mnohem snazší prostě pracovat s počtem osob, které mají odpovědnost za obsah jednotky (ať už je to jedna, dvě, tři či více osob).

Doporučení pro část II:

- 1) Vyvinout specifikace pro funkce katalogu, které úplně pojmenují cíle podléhající pravidlům vztahujícím se k volbě selekčních údajů a ke konstrukci a použití unifikovaného názvu. Tabulky použité v kapitole 7 FRBR by měly sloužit jako model pro strukturu takových specifikací.
- 2) Znovu uvážit koncept autorství tak, jak se vztahuje k funkcím katalogu, a určit, zda by výjimky v pravidlech, která omezují vytváření selekčních údajů (včetně *pravidla tří*), neměly být změněny.
- 3) Uvážit potřebu reflektovat dodatečné vazby mezi osobami a korporacemi a obsahem jednotky v kontextu nově se objevujících forem intelektuálních a uměleckých vyjádření a multimediálních dokumentů.
- 4) Otestovat použitelnost vyvíjejících se principů vztahujících se k identitě díla nebo děl obsažených v jednotce, které mohou být použity na obecnější úrovni než je v současnosti reflektováno v pravidlech pro volbu záhlaví.
- 5) Znovu uvážit současné *pravidlo tři* (nebo také pravidlo „tři a dost“) k identifikaci individuálních děl v jednotkách obsahujících soubory děl různých osob.
- 6) Přezkoumat používání citačních forem k určení, zda jsou pravidla optimální pro reflexi vazeb dílo – dílo.
- 7) Přezkoumat použitelnost restrukturalizace pravidel v kapitole 21 s cílem zjednodušit používání pravidel a usnadnit aplikaci obecných pravidel na určité případy, nejsou-li pro ně dána speciální pravidla.

Toto byly snad nejdůležitější body studie Logická struktura AACR, kterou jsme si ve stručnosti představili. Zejména jsme se zaměřili na problémové oblasti, které studie načrtává, a doporučení řešení. Tato studie má dalekosáhlý vliv na vývoj a revizi AACR. Katalogizační komise: popis a přístup (**Committee on Cataloging: Description and Access** – dále jen CC:DA) jakožto poradní orgán pro Americkou knihovnickou asociaci (American Library Association ALA) ve věci revize a doplňků k AACR [lit. č. 4] dostala za úkol vytvořit akční skupiny, které by se zabývaly jak samotnou studií, tak jejími doporučeními. **Akční skupiny** byly vytvořeny např. **pro pravidlo 0.24** (1999), **pro revizi studie**

Logická struktura AACR (1999), **pro pravidlo tři** (2001), **pro seriálovost** (2001) a další. Stejně tak vznikaly speciální studie k jednotlivým problémům přímo pro **JSC** (např. Jean Hirons – seriálovost). Na následujících řádcích si popíšeme doporučení vybraných studií podle jednotlivých problémů a načrtne si nyníšší diskusi ohledně revize AACR.

Pravidlo 0.24

„**0.24** Zásadní princip části I spočívá v tom, že popis fyzické jednotky by měl vycházet především z kapitoly zabývající se druhem dokumentu, k němuž popisná jednotka náleží. Např. popište tištěnou monografii v mikroformě jako mikroformu (použijte pravidla v kapitole 11). V mnoha případech vznikne potřeba konzultovat kapitolu zabývající se původní formou jednotky, zejména při vytváření poznámek. Takže při použití téhož příkladu konzultujte kapitolu týkající se tištěných knih (kapitola 2) k doplnění kapitoly 11. Východním bodem popisu je fyzická forma popisované jednotky, nikoli původní nebo jakákoli předcházející forma, v níž bylo dílo vydáno. Při popisu seriálů konzultujte kapitolu 12 v souvislosti s kapitolou týkající se fyzické formy, v níž je seriál vydán. Např. při popisu seriálu filmů použijte jak kapitolu 12, tak 7.“[AACR2R]

Pravidlo 0.24 má nejméně dvě hlavní funkce: 1) pomáhá řešit katalogizátorům problém, jak zpracovávat dokument s mnohonásobnými charakteristikami, tj. jednotku, která spadá do více než jedné kapitoly AACR2R, jako je např. seriálová digitální mapa; 2) je to místo v pravidlech, které zodpovídá otázku, kdy vytvořit nový katalogizační záznam pro jednotku, která je velmi podobná jednotce jiné, již zkatalogizované. Současně předpokládá, že pokud existuje variace ve fyzickém nosiči mezi dvěma jednotkami, dokonce mezi jednotkami, které obsahují stejné vydání/expresi stejného díla, nový záznam musí být vytvořen pro každou z nich. V následující zprávě se hovoří o tomto problému jako o **problému variací formátů** (format variation problem) nebo také jako o **problému mnohonásobných verzí** (multiple version problem).

Pravidlem 0.24 se zabývala v roce 1999 CC:DA – akční skupina pro pravidlo 0.24 [lit. č. 5]. Zpráva identifikuje dva hlavní problémy, které z aplikace tohoto pravidla vyplývají:

- 1) je problematické aplikovat toto pravidlo na jednotky, které vykazují **mnohonásobné charakteristiky** (multiple characteristics), jako jsou digitalizované mapy, digitalizované rukopisy hudebnin, seriálové digitalizované dokumenty; to se také dotýká samotného problému obecného označení druhu dokumentu.
- 2) je problematické použít toto pravidlo na určitá vydání (nebo exprese) díla, které existuje na různých fyzických nosičích (manifestacích) nebo které existuje v manifestacích, jež vykazují malé odlišnosti, např. v distribučních informacích, ale jinak jsou identické v intelektuálním nebo uměleckém obsahu. Tomuto druhému problému se tedy říká **problém mnohonásobných verzí** (multiple versions problem).

Zpráva navrhuje čtyři možná řešení revize pravidla 0.24 vzhledem k problému mnohonásobných charakteristik a pět

různých možných řešení s ohledem na problém mnohonásobných verzí. Navrhuje se především přeformulování pravidla, které by do svého konceptu zahrnovalo i elektronické (nehmotné) zdroje. Dále je nutné striktně rozlišovat mezi tzv. bibliografickou úrovní a druhem dokumentu. Zpráva již vedle známých úrovní monografie a seriál uvádí novou bibliografickou úroveň, a to integrující zdroj. Jednou z možností, jak zabránit upřednostňování jednoho druhu dokumentu před

druhým, by mohla být restrukturalizace kapitol 1. části AACR podle oblastí údajů ISBD(G) (již navrhuje Delsey).

Ve zprávě se objevuje velmi užitečné rozdělení atributů dokumentu, které by mohlo také dopomoci lepší organizaci obecného označení druhu dokumentu a je předpokladem pro vyřešení problémů mnohonásobných verzí.

Každý dokument lze nahlížet z následujících aspektů (alespoň potenciálně):

forma vycházení	seriál
	jednorázová publikace
	integrující/dynamický zdroj
publikovaný x nepublikovaný	
základní obsah	textový/alfa-numerický obsah
	textový/alfa-numerický zvuk
	hudební notace
	hudební zvuk
	jiný zvuk
	film
	grafický obsah
	prostorový/kartografický/geografický obsah
	3-dimenzionální obsah /artefakt/objekt
	počítačový program
	smíšený
typ nosiče nebo fyzický formát, tj. fyzické médium, na něž je základní obsah fixován za účelem další distribuce	mikrofilm
	digitální formáty, včetně CD-ROM či vzdálených zdrojů
	kniha? (může obsahovat textový, grafický, kartografický obsah aj.)
	zvukový disk, audiokazeta ...
	16 mm film, videokazeta
metody zpracování	knihovní úroveň
	archivní úroveň
reprodukce	stejný fyzický formát simultánně vytvořený
	stejný fyzický formát následně vytvořený
	různý fyzický formát simultánně vytvořený
	různý fyzický formát následně vytvořený

Co se týče problémů variací formátu (problém zahrnuje jak změnu záznamu z důvodu jiných nakladatelských údajů, tak změnu údajů z důvodu jiného nosiče díla/exprese), promítá se nám sem potřeba zavedení čtyřúrovňového popisu, jak jej modeluje FRBR, kde se klade důraz na popis díla a exprese; fyzický nosič je spíše druhořadý. Pokus o to, jak by vypadalo zobrazení záznamů pro mnohonásobné manifestace stejného díla, si můžeme prohlédnout v rámci studie funkční analýzy formátu MARC 21 [lit. č. 24].

Obecné označení druhu dokumentu jako samostatný problém je pak v této zprávě hodnoceno zvlášť. Jedním

z mnoha řešení, která se objevují, je i jeho úplné zrušení, což by však nebylo v souladu s ISBD. Tato zpráva byla předána JSC for revision of AACR, která s navrženými řešeními dále pracuje.

Obecné označení druhu dokumentu (OODD)

Oodd jako problém současných pravidel zmiňuje již studie Logická struktura AACR analyzující základní rozpor druhů dokumentů, které se katalogizátoru nabízejí v AACR2R v pravidle 1.1C2, jak v seznamu 1, tak v seznamu 2.

Formu fyzického nosiče prezentují ze seznamu 1: zvukový záznam, film, videozáznam a mikrodokument. Naopak kartografický dokument, grafika a objekt vycházejí spíše z intelektuálního nebo uměleckého obsahu dokumentu. Hudebnina či text jsou zase spíše expresí díla. 15 druhů dokumentů ze seznamu 2 se kryje se specifickým označením druhu dokumentu, uváděným ve fyzickém popisu. JSC pověřila Barbaru Tillett, aby stručně zmapovala, jak se OODD vůbec vyvíjelo a do pravidel se dostalo. Tento vývoj vycházel z aktuálních potřeb knihoven odlišit od sebe tradiční dokumenty a dokumenty nové. OODD se vyvíjelo víceméně nahodile. Barbara Tillett [lit. č. 30] navrhuje: zdá se, že neexistuje již žádný nepřekonatelný důvod, proč pokračovat v konceptu OODD v rámci oblasti údajů o názvu a odpovědnosti. Myslím, že by se místo toho uživateli lépe posloužilo tím, že by se v bibliografickém záznamu objevil údaj o způsobu exprese díla (pravděpodobně kódovým způsobem v MARCOVSKÉ verzi záznamu) a zobrazil by se jako ikona či jiným způsobem, který by dál mohl uživatel, pokud by chtěl, použít). Termíny pro fyzický formát a formu nosiče můžeme přesunout buď do oblasti 5, nebo do poznámek. Tyto termíny by mohly být také zaznamenány v záznamech holdings, kde by určovaly manifestaci (v případě víceúrovňového popisu – doplněk autorky).

Seriálovost

V rámci výkladu vývoje pravidel není možné opomenout studie zabývající se seriálovostí. Podrobně se touto problematikou u nás zabývá Petra Pěnkavová, doporučuji její diplomovou práci či právě vydanou publikaci.***

Významná zpráva Revize AACR2 s ohledem na seriálovost (**Revising AACR2 to accommodate seriality**) [lit. č. 13] vyšla díky týmu pod vedením **Jean Hiron** v dubnu 1999. Zpráva doporučuje revizi AACR2R ve směru přizpůsobení se novým bibliografickým zdrojům a dosažení lepšího popisu seriálů či jiných zdrojů, které vykazují seriálovost.

Seriálovost označuje fakt, že určité typy bibliografických zdrojů jsou vydávány neustále, bez ohledu na to, zda mají nebo nemají být ukončeny, a tudíž se bibliografická data mohou v čase měnit. A navíc, protože bibliografický záznam reflektuje celé dílo, úroveň specifity některých dat může být seriálovostí ovlivněna. Kromě toho, že je seriálovost důležitá pro vhodnou katalogizaci zdrojů, je také podstatná pro akvizici a vnitřní kontrolu takových zdrojů.

Pro katalogizaci jsou důležité tři aspekty seriálovosti: 1) jak bibliografické zdroje seriálovost vykazují, 2) jak se seriálovostí pracují AACR2 a 3) jak se seriálovostí pracují MARCOVSKÉ formáty, potažmo MARC 21 (ten zpráva používá), a online katalogy.

Doporučení této zprávy, která ovlivnila a ještě nadále ovlivňují revizi AACR2:

- 1) Definovat dva typy publikací: **ukončené** (*finite*) a **pokračující** (*continuing*), a dále definovat kategorii **integrujících zdrojů**, pro něž budou vytvořena speciální pravidla. Termín seriál je revidován, ale není úplně redefinován.
- 2) Popsat celý zdroj spíše než jednotlivý sešit (vydání). Toho lze docílit zahrnutím prvního a posledního data

- v nakladatelských údajích a poznámkou, která by označovala první a poslední sešit, podle něhož byl popis proveden.
- 3) Založit popis všech pokračujících zdrojů na posledním vydání, spíše než na nejstarším (současná praxe při popisu seriálů), aby bylo možné poskytnout co nejnovější a nejučelnější popis.
- 4) Omezit používání dalších názvových informací.
- 5) Převzít praxi ISBD(S) a ISSN pro tzv. *velké a malé* změny.
- 6) Zvýšit počet typů změn v názvech, které lze považovat za malé, aby se redukoval počet nových záznamů.
- 7) Aplikovat jak postupné, tak nejnovější selekční údaje v případě, že se na webovských stránkách časopisu objevuje i dřívější název.
- 8) Reorganizovat deskriptivní část pravidel podle oblastí ISBD a uvažovat o rozdělení pravidel na tři části, spíše než jen na dvě. Třetí část by měla pokrývat vazby příbuzných děl a manifestací.

Pro každé z doporučení jsou definovány specifické cíle a jsou vysvětleny dopady na AACR2, ISBD(S), ISSN a MARC 21.

Ze všech novinek v popisu seriálů, které tato zpráva přináší, je snad nejzřetlivější otázkou, zda zavést novou úroveň popisu vedle stávajících: monografie a seriál. Monografie je: „**neseriálová popisná jednotka**, tj. buď v podobě jedné úplné části, nebo jako komplet **konečného počtu částí** (či zamýšlená jako tento komplet)” [AACR2R, slovník]. Seriál je: „publikace na jakémkoli médiu, **postupně vydávaná po částech, majících číselné či chronologické označení, bez předem stanovené doby ukončení**. Seriálové dokumenty zahrnují periodika, noviny, ročenky (výroční zprávy atd.), odborné časopisy, zprávy vědeckých společností, sborníky typu proceedings atd.; a číslované monografické edice” [AACR2R, slovník]. S rozvojem informačních technologií došlo ke vzniku nových typů informačních zdrojů: neustále aktualizované databáze, vzdálené stále se obnovující zdroje. U tištěných zdrojů se lze setkat s vydáními na volných listech, která se také pořád doplňují (viz samotný český překlad pravidel AACR2R). O těchto zdrojích nelze říci, zda jsou to monografie nebo seriály. Tato zpráva o nich začala mluvit jako o *zdrojích integrujících* (integrating resources). Tento termín se používá i nadále. V nedávné době probíhala diskuse ohledně revize AACR (viz dále) ve směru zavedení třetí bibliografické úrovně, či ponechání stávajících dvou s tím, že kapitola 12 *seriály* bude přejmenována na *pokračující zdroje* (continuing resources). Tvůrci AACR se přiklonili ke druhé variantě. Je zajímavé, že MARC 21 při své aktualizaci z roku 2001 na pozici 07 v návěští záznamu (leader) již bibliografickou úroveň integrující zdroj uvádí pod kódem „i” [lit. č. 25].

Aktuální otázky revize AACR2R podle diskusí od dubna 2001

Všechny výše zmíněné studie či zprávy mají dalekosáhlý vliv na vývoj a revizi AACR2. Zažíváme období, kdy se mění AACR téměř od základu, ať už jde o principy, kterým AACR podléhá, či strukturu pravidel. Podle výše zmíněných problémů popisují vývoj revize pravidel za poslední dva roky. Tato revize však zdaleka nekončí. Některé diskuse byly již uzavřeny a promítly se do nových

formulací paragrafů pravidel, mnohé body jsou však nadále studovány [lit. č. 18-22].

Seriálovost

JSC strávila dlouhou dobu diskusemi ohledně revize kapitoly 12. První sada prozatímních rozhodnutí se týkala šíře této kapitoly a definic klíčových termínů. JSC rozhodla, že by se **kapitola 12** měla nazývat **Pokračující zdroje**. Pravidla v této kapitole zahrnují popis pokračujících zdrojů, ať už se jedná o následně vydávané či integrující. Zahrnují též popis následných kategorií ukončených zdrojů (finite resources), tj. těch, u nichž je předem stanovena doba ukončení:

- zdroje, které vykazují charakteristiky seriálů, tj. jsou postupně vydávány po částech, mají číslování, periodicitu a slouží stejnému účelu jako seriály, ale jejich trvání je ohraničeno (např. bulletiny o událostech)
- reprinty seriálů
- ukončené integrující zdroje

Následující definice byly provizorně navrženy pro slovník AACR:

Bibliografický zdroj: exprese nebo manifestace díla nebo jednotka, která vytváří základ pro bibliografický popis. Bibliografický zdroj může být hmotný nebo nehmotný.

Pokračující zdroj: bibliografický zdroj, který je vydáván v čase s předem neurčenou dobou ukončení. Pokračující zdroje zahrnují seriály a integrující zdroje.

Integrující zdroj: bibliografický zdroj, který je aktualizován nebo měněn takovými aktualizacemi, které nezůstávají odděleny, ale jsou integrovány do celku. Příklady integrujících zdrojů zahrnují aktualizovaná vydání na volných listech, aktualizované webovské stránky.

Seriál: pokračující zdroj, který je vydáván po oddělených částech, obvykle je číslován, nemá předem určenou dobu ukončení. Příklady seriálů zahrnují časopisy, magazíny, elektronické časopisy, pokračující adresáře, roční zprávy, noviny a monografické edice.

Aktualizované vydání na volných listech: integrující zdroj, který se skládá z jednoho nebo více svazků aktualizovaných samostatnými listy, které jsou vloženy, vyřazeny a/nebo nahrazeny.

Restrukturalizace AACR podle oblastí údajů ISBD

JSC se dohodla na tom, že úsilí vynaložené na reorganizaci pravidel by bylo značné a prospěch z ní by byl mizivý. Lepší bude zobecnit mnoho pravidel jejich přemístěním z kapitol 2-12 do kapitoly 1.

0.24

Návrh týkající se pravidla 0.24 od ALA obsahuje tři doporučení:

- 1) Text pravidla 0.24: JSC schválila následující text:
„0.24 Je důležité uvést všechny aspekty popisované jednotky, včetně jejího obsahu, nosiče, druhu dokumentu, bibliografických vazeb, a také, zda je publikovaná či nepublikovaná. V dané oblasti popisu by měly být popsány všechny relevantní aspekty. Katalogizátor by měl použít

specifičtější pravidla pro katalogizovanou jednotku, i když se liší od obecných pravidel.”

- 2) Variace formátů mezi manifestacemi stejného díla: Spolupracující organizace nebyly schopny schválit žádnou možnost pro řešení tohoto problému. Proto JSC vytvoří pracovní skupinu, která otestuje různé možnosti.
- 3) Úvodní kapitola k AACR2: vytváří se.

Převzetí terminologie FRBR do AACR2

- 1) Terminologie FRBR
Terminologie v částech I a II AACR by měla být porovnána s terminologií použitou ve FRBR, hlavně termíny *dílo*, *exprese*, *manifestace* a *jednotka*.
- 2) Slovník AACR
Nové definice pro dílo, expresi a manifestaci by měly být do slovníku zahrnuty. Existující definice by měly být revidovány (např. současná definice „jednotky”).
- 3) Vazby v AACR
Pro AACR by měl být navržen nový text, který jasně vyjadřuje vazby mezi různými entitami, zvláště manifestacemi stejné exprese.

Současné úkoly (rok 2002)

- diskuse ohledně pravidla 0.24 a problému variací formátů
- příloha tzv. podstatných změn (major changes) (viz doporučení č. 5 zprávy „Seriality ...”)
- diskuse ohledně pravidla tří
- autoritní záznamy v AACR
- vícesvazkové monografie
- specifické charakteristiky elektronických zdrojů
- úvod k AACR2
- obecné označení druhu dokumentu
- formulace principů, kterým podléhají AACR
- organizace částí I AACR2
- terminologie FRBR

Většina těchto úkolů byla projednávána na květnovém zasedání JSC v letošním roce v New Haven. Ve všech bodech se pokročilo a budou projednávány v září. Novinkou je usnesení o vytvoření části III AACR2 pro autoritní záznamy. Ty, které vývoj AACR2 zajímá, odkazují na webovské stránky JSC: www.nlc-bnc.ca/jsc.

Závěr

V článku jsme prošli čtyřleté období vývoje katalogizace a katalogizačních pravidel od studie FRBR po současné úkoly, které si JSC vytyčila. Viděli jsme, že lidé ovlivňující další vývoj katalogizace opravdu nelení a uvědomují si nutnost jít s dobou a přizpůsobit zastarávající pravidla novým trendům. Katalogizace se tak stává moderní metodou, vyžadující celoživotní vzdělávání a opravdový zájem. Je nutné, abychom se i v České republice začali těmito věcmi zabývat, aby výše uvedené studie více pronikly do povědomí knihovnické veřejnosti. Prospěje to nejen nám knihovníkům, ale hlavně našim uživatelům.

Poznámky:

*

BRATKOVÁ, Eva. Informační entity, jejich znaky a vztahy : podle modelu FRBR [CD-ROM]. In *Informační studia a knihovnictví v elektronických textech I. : Interaktivní modulární výukový systém na podporu informačního a knihovnického vzdělávání*. Ed. R. Papík, M. Souček, A. Stöcklová. Praha : ÚISK FF UK, 2001.

CELBOVÁ, Ludmila. *Funkční požadavky na bibliografické záznamy : závěrečná zpráva*. Praha : NK ČR, 2002. 115 s.

**

AYRES, Marie-Louise ... [et al.]. Report on the successful AustLit : Australian Literature Gateway implementation of the FRBR and INDECS event models, and implications for other FRBR implementations. In *IFLA. 68th IFLA Council and General Conference, August 18-24, 2002* [online]. IFLA, 2002 [cit. 2002-10-02]. Dostupné na www: <<http://www.ifla.org/IV/ifla68/papers/054-133-e.pdf>>.

HEGNA, Knut, MURTOMAA, Eeva. Data mining MARC to find : FRBR? In *IFLA. 68th IFLA Council and General Conference, August 18-24, 2002* [online]. IFLA, 2002 [cit. 2002-10-02]. Dostupné na www: <<http://www.ifla.org/IV/ifla68/papers/053-133-e.pdf>> nebo také In *ELAG. Semantic web and libraries : 26 library systems seminar, Rome, 17-19 April 2002* [online]. ELAG, 2002 [cit. 2002-10-02]. Dostupné na www: <<http://www.ifnet.it/elag2002/programme.html>>.

JONSSON, Gunilla. The basis for a record in major cataloguing codes and the relation to FRBR. In *IFLA. 68th IFLA Council and General Conference, August 18-24, 2002* [online]. IFLA, 2002 [cit. 2002-10-02]. Dostupné na www: <<http://www.ifla.org/IV/ifla68/papers/052-133-e.pdf>>.

PINEDO, Isa de, PETRUCCIANI, Alberto. FRBR and the revision of the Italian Author Cataloguing Rules (RICA). In *ELAG. Semantic web and libraries : 26 library systems seminar, Rome, 17-19 April 2002* [online]. ELAG, 2002 [cit. 2002-10-02]. Dostupné na www: <<http://www.ifnet.it/elag2002/programme.html>>.

***

PĚNKAVOVÁ, Petra. *Nové pojetí seriálových dokumentů v elektronickém prostředí a způsoby jejich zpracování*. Praha : NK ČR, 2002. 38 s. – (Standardizace ; č. 25)

Bibliografie:

1. AACR2/UNIMARC : schválené české interpretace [online]. Praha : Národní knihovna ČR, 1999, [cit. 2000-06-26]. Dostupné na www: <http://www.nkp.cz/standard/def_int.htm>.
2. *Anglo-americká katalogizační pravidla : druhé vydání, revize 1988*. 1. české vyd. Praha : Národní knihovna, 1994. ISBN 80-7050-187-1
3. BYRUM, John D., MADISON, Olivia M.A. Reflections on the goals, concepts and recommendations of the IFLA Study on Functional requirements for bibliographic records. In BERTINI, Vanni (ed.). *FRBR (Functional requirements for bibliographic records) seminar, Florence, 27-28 January 2000* [online]. Roma : AIB, 2000 [cit. 2002-06-23]. Dostupné na www: <<http://www.aib.it/aib/sezioni/toscana/conf/frbr/byrmaidis.htm>>.
4. Committee on Cataloging: Description and Access. *Building international descriptive cataloging standards : the role of the American Library Association's Committee on Cataloging: Description and Access* [online]. ALA, c2000 [cit. 2002-06-24]. Dostupné na www: <<http://www.ala.org/alcts/organization/ccs/ccda/building.html>>.
5. Committee on Cataloging: Description and Access. Task force on rule 0.24. *Report to CC:DA 1999 Annual* [online]. ALA, 1999 [cit. 2002-06-23]. Dostupné na www: <<http://www.ala.org/alcts/organization/ccs/ccda/tf-024g.html>>.
6. Committee on Cataloging: Description and Access. Task force on the review of the Logical structure of the Anglo-American Cataloging Rules. *Final report* [online]. ALA, 1999 [cit. 2002-06-23]. Dostupné na www: <<http://www.libraries.psu.edu/iasweb/personal/jca/ccda/tf-log1.html>>.
7. Committee on Cataloging: Description and Access. Task force on the rule of three. *Report* [online]. ALA, 2001 [cit. 2002-06-23]. Dostupné na www: <<http://www.libraries.psu.edu/iasweb/personal/jca/ccda/tf-r3b.html>>.
8. ELSEY, Tom. *Functional Analysis of the MARC 21 Bibliographic and Holdings Formats* [online]. Washington D.C. : Library of Congress, updated 2002 [cit. 2002-06-23]. Dostupné na www: <<http://www.loc.gov/marc/marc-functional-analysis/home.html>>.
9. ELSEY, Tom. *The logical structure of the Anglo-American Cataloguing rules* [online]. With assistance from Beth Dulabahn, Michael Heaney, Jean Hiron. Part 1-2. Joint Steering Committee for the Revision of AACR, 1998, 1999 [cit. 2002-03-13]. Dostupné na www: <<http://www.nlc-bnc.ca/jsc/aacr.pdf>>.
10. ELSEY, Tom. *The logical structure of the Anglo-American Cataloguing rules : unofficial notes on a presentation by Tom Delsey to the Joint Steering Committee for the Revision of AACR, Leeds, England, November 20 & 21, 1998* [online]. 1998 [cit. 2002-06-24]. Dostupné na www: <<http://www.libraries.psu.edu/iasweb/personal/jca/ccda/model2.html>>.
11. ELSEY, Tom. Modeling the logic of AACR. In *International Conference on the Principles and Future Development of AACR2 : Toronto, Canada, October 23-25, 1997* [online]. Toronto : Joint Steering Committee for the Revision of AACR, 1997, [cit. 2001-09-18]. Dostupné na www: <http://collection.nlc-bnc.ca/100/200/300/jsc_aacr/modeling/r-bibun.pdf>.
12. ESPLAY, John. FRBR. In *MARC* [online]. Washington : Library of Congress, 5 Jun 2002; 10:50:39 [cit. 2002-06-25]. Dostupné na Internetu: <<telnet://MARC@loc.gov>>.

13. HIRONS, Jean. *Revising AACR2 to accommodate seriality: report to the Joint Steering Committee for the Revision of AACR*. With the assistance of Regina Reynolds and Judy Kuhagen. Joint Steering Committee for the Revision of AACR, 1999 [cit. 2002-06-23]. Dostupné na www: <<http://www.nlc-bnc.ca/jsc/ser-rep0.html>>.
14. HIRONS, Jean. *Revising AACR2 to accommodate seriality: rule revision proposals*. Joint Steering Committee for the Revision of AACR, 2000 [cit. 2002-06-23]. Dostupné na www: <<http://www.nlc-bnc.ca/jsc/ch12.pdf>>.
15. IFLA. *Functional Requirements for Bibliographic Records : Final Report*. IFLA Study Group on the Functional Requirements for Bibliographic Records. München : Saur, 1998. viii, 136 s. UBCIM publications, New Series, vol. 19. Dostupné na www: <<http://ifla.inist.fr/VII/s13/frbr/frbr.pdf>>.
16. IFLA. *ICNBS, Copenhagen, 25-27 November, 1998 : pre-conference booklet* [online]. Ballerup : Danish Library Center, 1998 [cit. 2002-06-23]. 61 s. Dostupné na www: <<http://www.ifla.org/VI/3/icnbs/icnbs.htm>>.
17. IFLA. FRANAR. *Minutes of the meeting of the Working Group on Functional Requirements and Numbering of Authority Records (FRANAR), Sunday 22 August, 9.30 - 11.30 a.m., BITEC Conference Center, Bangkok* [online]. IFLA, rev. 2000 [cit. 2002-04-06]. Dostupné na www: <<http://www.ifla.org/VII/s12/mom/appendx2.htm>>.
18. Joint Steering Committee for Revision of Anglo-American Cataloguing Rules. *News & announcements : Outcomes of the Meeting of the Joint Steering Committee Held in San Diego, California, USA, 22-24 March 2000* [online]. JSC for revision of AACR, 2000-03-30 [cit. 2002-06-29]. Dostupné na www: <<http://www.nlc-bnc.ca/jsc/0003out.html>>.
19. Joint Steering Committee for Revision of Anglo-American Cataloguing Rules. *News & announcements : Outcomes of the Meeting of the Joint Steering Committee Held in London, England, 13-15 September 2002* [online]. JSC for revision of AACR, 2000-12-12 [cit. 2002-06-29]. Dostupné na www: <<http://www.nlc-bnc.ca/jsc/0009out.html>>.
20. Joint Steering Committee for Revision of Anglo-American Cataloguing Rules. *News & announcements : Outcomes of the Meeting of the Joint Steering Committee Held in Washington, D.C., USA, 2-4 April 2001* [online]. JSC for revision of AACR, 2001-08-01 [cit. 2002-06-29]. Dostupné na www: <<http://www.nlc-bnc.ca/jsc/0104out.html>>.
21. Joint Steering Committee for Revision of Anglo-American Cataloguing Rules. *News & announcements : Outcomes of the Meeting of the Joint Steering Committee Held in Ottawa, Canada, 15-17 October 2001* [online]. JSC for revision of AACR, 2002-01-30 [cit. 2002-06-29]. Dostupné na www: <<http://www.nlc-bnc.ca/jsc/0110out.html>>.
22. Joint Steering Committee for Revision of Anglo-American Cataloguing Rules. *News & announcements : Outcomes of the Meeting of the Joint Steering Committee Held in New Haven, Connecticut, USA, May 13-15 2002* [online]. JSC for revision of AACR, 2002-06-27 [cit. 2002-06-29]. Dostupné na www: <<http://www.nlc-bnc.ca/jsc/0205out.html>>.
23. Le BOEUF, Patrick. *FRBR : toward some practical experimentation in ELAG? In ELAG. Integrating heterogeneous Resources : 25 Library Systems Seminar, Prague, 6-8 June 2001* [online]. ELAG, 2001 [cit. 2002-06-23]. Dostupné na www: <http://www.stk.cz/elag2001/Papers/PatrickLe_Boeuf/Show.html>.
24. Library of Congress. Network Development and MARC Standards Office. *Displays for multiple versions from MARC 21 and FRBR* [online]. Washington D.C. : Library of Congress, 2002 [cit. 2002-06-23]. Dostupné na www: <<http://www.loc.gov/marc/marc-functional-analysis/multiple-versions.html>>.
25. *MARC 21 concise formats*. 2001 concise ed. Washington D.C. : Library of Congress, 2002-01-25 [cit. 2002-06-23]. Dostupné na www: <<http://www.loc.gov/marc/concise/concise.html>>.
26. PERUGINELLI, Susanna. *FRBR : some comments by ELAG (European Library Automation Group)*. In: BERTINI, Vanni (ed.). *FRBR (Functional requirements for bibliographic records) seminar, Florence, 27-28 January 2000* [online]. Roma : AIB, 2000 [cit. 2002-06-23]. Dostupné na www: <<http://www.aib.it/aib/sezioni/toscana/conf/frbr/perug-en.htm>>.
27. RICA Standing Commission for the revision of the Italian cataloguing rules. *The FRBR model application to Italian cataloguing practices: general problems and its normative use* [online]. ICCU, 2002 [cit. 2002-06-24]. Dostupné na www: <<http://www.iccu.sbn.it/FRBReng.doc>>.
28. SEDLÁKOVÁ, Barbora. *Unifikované názvy hudebních děl. Národní knihovna : knihovnická revue* [online], 2001, roč. 12, č. 3, s. 187-196. Dostupné na www: <<http://full.nkp.cz/nkkr/pdf/0103/nk0103187.pdf>>.
29. SMIRNOVA M.N., SHERSHOVA A.V. *Russian rules of bibliographic description and Functional requirements for bibliographic records*. In: *International and national cataloguing rules : current situation and prospects for development, Moscow, 20-24 April 1999* [online]. Moscow : Russian State Library, 1999 [cit. 2002-06-23]. Dostupné na www: <http://www.rsl.ru/e_new1_711.htm>.
30. TILLET, Barbara B. *General material designation* [online]. Joint Steering Committee for Revision of AACR, 2001 [cit. 2002-06-23]. Dostupné na www: <<http://www.nlc-bnc.ca/jsc/gmd.pdf>>.
31. YEE, Martha M. *Interim report from the Task force on rule 0.24* [online]. ALA CC:DA, 1999-01-06 [cit. 2002-06-24]. Dostupné na www: <<http://www.ala.org/alcts/organization/ccs/ccda/tf-024e.html>>.
32. Lubetzky's work principle. In *The future of cataloging : insights from the Lubetzky Symposium : April 18, 1998, University of California, Los Angeles*. Chicago : American Library Association, 2000, s. 72-103.